

Krzysztof Janasz

ZNACZENIE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W MODERNIZACJI GOSPODARKI KRAJU

Wprowadzenie

Spośród różnych źródeł kapitału zagranicznego bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) uważane są za najbardziej korzystną i bezpieczną formę międzynarodowych przepływów kapitałowych, a także finansowania procesów restrukturyzacyjnych i rozwojowych. Przy korzystnym splocie czynników systemowych i strukturalnych są one najefektywniejszym sposobem uzyskiwania bezpośredniego dostępu do nowoczesnych technik i technologii w sferze produkcji i zarządzania oraz do zagranicznych rynków zbytu. Nawet ekonomiści reprezentujący tradycyjny, merkantylistyczno-protekcjonistyczny punkt widzenia, według którego jedynie własna produkcja i nadwyżki w obrotach handlowych zapewniają trwałą, stabilny wzrost i dobrobyt kraju, akceptują bezpośrednie inwestycje zagraniczne, uznając je za potencjalnie ważny czynnik przyspieszenia wzrostu gospodarczego. Inwestycje te są przeciwstawiane – często negatywnie ocenianym – krótkoterminowym zagranicznym inwestycjom finansowym, w których upatruje się znamion kapitału spekulacyjnego, mogącego być źródłem zagrożeń rozwojowych¹.

Celem artykułu jest przedstawienie roli i znaczenia bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w modernizacji gospodarki kraju. W artykule przedstawiono

¹ Stanowisko RSSG, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce. Efekty i zagrożenia*, Raport nr 46, Warszawa 2005, s. 9–10.

determinanty napływu BIZ, jak również formy napływu kapitału obcego, a także poziom i dynamikę napływu BIZ do Polski.

W wieku XXI coraz częściej będzie się okazywało, że dla szybkiego rozwoju danego kraju nie jest istotne, czy dana inwestycja zagraniczna jest liczona w milionach czy miliardach, ale jaka jest jakość tej inwestycji i czy zwiększa ona zdolność danego kraju do tworzenia innowacji, a przez to do tworzenia nowych miejsc pracy w długim okresie².

Kapitał zagraniczny, który uzupełnia niedostateczną akumulację danego kraju, zasila jednocześnie jego gospodarkę we względnie nowe technologie produkcji, które na ogół odzwierciedlają tendencje światowe w postępie naukowo-technicznym. Postęp ten jest uwarunkowany nie tylko rozwojem nauki oraz umiejętnością wdrażania jej osiągnięć, lecz także coraz większymi nakładami finansowymi, które na ogół przekraczają możliwości pojedynczych przedsiębiorstw. Proces globalizacji zwiększa konkurencję na rynku, która powoduje konieczność unowocześniania wyrobów i procesów produkcyjnych. Przy znacznym ograniczeniu inwestycji podmiotów krajowych ważnym uzupełniającym źródłem finansowania inwestycji jest właśnie kapitał zagraniczny³.

Opracowanie sprawnego mechanizmu „ssącego” kapitał zagraniczny jest ważnym czynnikiem rozwoju. Wiele krajów stworzyło więc atrakcyjne warunki dla zagranicznych inwestycji, traktując je jako transfer postępu naukowo-technicznego i czynnik rozwoju ekonomicznego. Potwierdzają to przykłady takich krajów, jak Korea Południowa, Tajwan, Singapur, Malezja. Napływ obcego kapitału spowodował ich intensywny rozwój, począwszy od lat sześćdziesiątych XX wieku⁴.

Właściwe określenie istoty BIZ jest dość skomplikowane, o czym świadczy brak jednolitej, powszechnie i bez zastrzeżeń przyjętej definicji tej kategorii ekonomicznej. Wyodrębnienie BIZ z szerszego pojęcia inwestycje zagraniczne wynika z rozróżnienia dwóch podstawowych w tym zakresie kategorii – inwestycji pośrednich i inwestycji bezpośrednich. Inwestycje bezpośrednie mają charakter majątkowy, a ich podstawowym celem jest osiągnięcie i utrzymanie wpływu na działalność

² K. Rybiński, *Globalizacja w trzech odstępach*, Difin, Warszawa 2007, s. 21.

³ A. Zachorowska, *Ryzyko działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2006, s. 33–34.

⁴ K. Janasz, *Kapitał w finansowaniu działalności innowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce. Źródła i modele*, Difin, Warszawa 2010, s. 62.

podmiotu, w który są zaangażowane. Inwestycje pośrednie natomiast mają charakter finansowy, a ich głównym celem jest osiągnięcie zysku z zakupionych udziałów czy też uzyskanie dochodów z tytułu dywidend⁵.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowią szczególną formę międzynarodowego obrotu kapitału. W jego efekcie następuje nie tylko transfer środków pieniężnych, ale również transfer konkretnych dóbr inwestycyjnych. Są to inwestycje o charakterze majątkowym, które mogą także służyć nawiązywaniu stałych kontaktów międzynarodowych między państwami wymiany.

W krajach przechodzących transformację ustrojową, w tym i w Polsce, istnieje ciągła potrzeba modernizacji gospodarki. Instrumentem, który wpływa na to w znaczący sposób, są bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

Oczekiwania kraju, który przyjmuje kapitał, mogą mieć na względzie konieczność modernizacji gospodarki kraju, która jest motywowana potrzebami w zakresie⁶:

- uzupełnienia niedoborów kapitału, które wynikają z niedostatecznych oszczędności wewnętrznych;
- technologicznego unowocześnienia gospodarki i upowszechnienia nowatorskich metod zarządzania;
- intensyfikacji gospodarczej regionów mniej rozwiniętych;
- poprawy konkurencyjności gospodarki.

1. Determinanty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Inwestycje zagraniczne mogą być źródłem transferu technologii do regionalnej gospodarki, jest to jednak obiektywnie trudne w regionach peryferyjnych. Wiąże się to z problemem absorpcji technologii przez miejscowych przedsiębiorców oraz wysokimi kosztami dla inwestorów. Jak się wydaje, przyciąganie zewnętrznych inwestorów może być jedynie działaniem uzupełniającym, a nie wiodącym w strategii rozwoju gospodarki w regionach peryferyjnych. Zagraniczne inwestycje należy

⁵ J. Wiśniewska, *Procesy transferu technologii w bankach komercyjnych w Polsce*, WNUS, Szczecin 2010, s. 63.

⁶ Zob. W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 72.

także wiązać z podnoszeniem zarówno jakości miejscowych zasobów ludzkich, jak i wsparciem rozwoju lokalnych przedsiębiorstw, zwłaszcza w transferze innowacji.

Władze Korei Południowej i Tajwanu zachęcały inwestorów do zlecenia produkcji lokalnym firmom w działach wysokich technologii. Jest to system pozwalający na przekazywanie innowacji technologicznych i organizacyjnych miejscowym przedsiębiorstwom, które z czasem rozwijały własne badania i nowe technologie. Później prowadziły produkcję pod własnymi markami⁷.

Innowacyjność przedsiębiorstw wiąże się zarówno ze sferą zarządzania, jak i sferą finansową prowadzonej działalności. Dla polskich przedsiębiorstw, szczególnie tych wprowadzających innowacje, jedną z największych barier jest bariera finansowa, czyli brak odpowiedniego mechanizmu pozyskiwania środków na wdrażanie innowacji. Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym mają natomiast wystarczające środki finansowe na wsparcie procesu innowacyjnego, aczkolwiek bardzo często korzystają z własnych ośrodków badawczych lub kupują nowe rozwiązania za granicą. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne nie są jedynie prostym transferem kapitału finansowego, sprzyjają również przepływowi wiedzy, technologii i metod zarządzania⁸.

Teoretyczne ujęcie wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na zmiany przewagi konkurencyjnej wiąże się z koncepcją M.E. Portera, który określił cztery grupy czynników determinujących uzyskanie przewagi⁹:

- wyposażenie w czynniki wytwórcze,
- czynniki popytowe,
- odpowiednia struktura działowa,
- warunki tworzenia, organizacji i zarządzania przedsiębiorstwem.

Na podstawie tych czynników charakteryzujących gospodarkę można określić etapy jej ekonomicznego rozwoju, które są sterowane przez czynniki wytwórcze (pracę i surowce), inwestycje, innowacje oraz dobrobyt¹⁰.

⁷ J. Fagerberg, M.M. Godinho, *Innovation and catching-up*, w: J. Fagerberg, D.C. Mowery, R.R. Nelson, *The Oxford handbook of innovation*, Oxford University Press, Oxford–New York 2005, s. 518–524.

⁸ M. Kolarz, *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na innowacyjność przedsiębiorstw w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 8.

⁹ M.E. Porter, *The competitive advantage of nations*, New York 1990, s. 545–546.

¹⁰ A. Zachorowska, *op.cit.*, s. 35.

Należy zwrócić uwagę, że dotychczas kapitał zagraniczny w Polsce napływał głównie do działów tradycyjnych i stagnacyjnych, pomijając nowoczesne działy i sekcje. Taka sytuacja to pewnego rodzaju zagrożenie, chociażby dla ochrony środowiska naturalnego. Napływ BIZ do Polski był szczególnie wysoki w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Przez większą część tej dekady Polska była liderem wśród krajów Europy Środkowej i Wschodniej pod względem napływu tego rodzaju inwestycji. Na lokalizację inwestycji wpływały ich determinanty. Czynniki te są ściśle związane z warunkami, jakie panują w danej gospodarce. Ich analiza pozwala stwierdzić, czy polska gospodarka jest rzeczywiście przyjazna dla inwestorów zagranicznych¹¹.

Przedsiębiorca, chcąc odpowiednio zaplanować inwestycję, musi zidentyfikować wiele cech środowiska inwestycyjnego w obszarach, które decydują o późniejszym powodzeniu przedsięwzięcia. Determinanty napływu BIZ można klasyfikować na różne sposoby. Na przykład możemy je podzielić na cztery grupy¹²:

- instytucjonalne,
- kulturowe,
- społeczno-ekonomiczne,
- polityczno-prawne.

Inni dzielą te czynniki na popytowe i podażowe¹³. Jeszcze inni – na geograficzne, ekonomiczne, polityczne i prawne¹⁴.

W początkowej fazie procesu klasyfikacji determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych należy wyróżnić ich dwie grupy. Pierwszą tworzą determinanty decydujące o podjęciu inwestycji bezpośrednio za granicą czy inaczej – czynniki towarzyszące takiej decyzji, determinujące ten krok. Druga z wyróżnionych grup obejmuje determinanty już podjętej inwestycji, czyli czynniki warunkujące bieżącą

¹¹ Szerzej zob. P. Siemiątkowski, *Determinanty ekonomiczne napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, w: *Strategie wzrostu wartości przedsiębiorstw. Teoria i praktyka*, red. E. Urbańczyk, Wydawnictwo Kreos, Szczecin 2005, t. I, s. 331.

¹² N. Bandelj, *Embedded economies, determinants of foreign direct investment in central and eastern Europe*, Princeton 1999, s. 8–14.

¹³ Zob. H.J. Tuselmann, *German direct foreign investment in eastern and central Europe. Relocation of German industry?*, „European Business Review” 1999, vol. 99, no. 6, s. 3.

¹⁴ R. Coskun, *Determinants of direct foreign investment in Turkey*, „European Business Review” 2001, vol. 13, no. 4, s. 222–223.

działalność inwestorów zagranicznych¹⁵. Przedsiębiorstwa jednak podejmują bezpośrednie inwestycje zagraniczne dla zapewnienia rozwoju, który należy traktować jako podstawowy cel tych przedsięwzięć¹⁶.

Założenia nowoczesnych teorii inwestycji zagranicznych opierają się na ekonomiczno-organizacyjnych teoriach zbytu. W większości prób ujęcia w ramy teoretyczne bezpośrednich inwestycji zagranicznych założono, że wraz z eksportem są one wyrazem realizacji alternatywnych strategii zbytu¹⁷.

W Polsce w minionych latach budowy gospodarki rynkowej ważną rolę odgrywał napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Kraj nasz potrzebował kapitału na restrukturyzację gospodarki, a wewnętrzne źródła finansowania były ograniczone. W polityce gospodarczej przyjęto więc założenie, że bezpośrednie inwestycje zagraniczne są ważnym źródłem finansowania procesów rozwojowych i restrukturyzacyjnych, i to źródłem bezpieczniejszym niż zagraniczne kredyty¹⁸.

Inwestycje stymulowały wzrost gospodarczy, tworzyły nowe miejsca pracy, pobudzały modernizację struktury gospodarczej i wpływały na konkurencyjność towarów, usług i gospodarki.

2. Formy napływu kapitału obcego i metody oceny opłacalności BIZ

Bardzo istotne są różnice występujące między strategią finansową przedsiębiorstw narodowych i przedsiębiorstw działających na skalę międzynarodową. Te drugie z jednej strony muszą dostosować swoją działalność do specyficznych warunków, jakie występują w kraju inwestowania, z drugiej zaś, dysponują znacznie większymi niż przedsiębiorstwa narodowe możliwościami wyboru najatrakcyjniejszego źródła finansowania spośród wielu dostępnych. Daje to względną przewagę przedsiębiorstwu międzynarodowemu nad innymi przedsiębiorstwami, pozwalając mu wybrać źródła finansowania charakteryzujące się niższymi kosztami kapitałowymi, korzystniejszymi warunkami spłaty w przypadku finansowania obcego i mniejszym

¹⁵ P. Siemiątkowski, *op.cit.*, s. 332.

¹⁶ W. Karaszewski, *op.cit.*, s. 64.

¹⁷ Y. Aharoni, *The foreign investement process*, Harvard Business School, Boston 1966, s. 174–185.

¹⁸ B. Durka, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w polskiej gospodarce przed i po akcesji do Unii Europejskiej*, w: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce...*, s. 42.

ryzykiem związanym z ingerencją inwestorów w przypadku finansowania kapitałem własnym¹⁹.

Wykorzystanie inwestycji zagranicznych przez gospodarkę krajową powinno odbywać się pośrednio, umożliwiając także realizację projektów innowacyjnych przez polskie przedsiębiorstwa. Dla rozwoju innowacyjnych, wysokotechnologicznych przedsiębiorstw niezbędne jest wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw, który cechuje się największym potencjałem rozwojowym i którego wpływ na całą gospodarkę krajową jest znaczny. Szczególnie istotne jest umożliwienie łatwego pozyskiwania finansowania na rozwój ich działalności przez wdrażanie innowacji.

Niezwykle istotnym elementem jest finansowanie będące na pograniczu finansowania wewnątrzkoncernowego i finansowania zewnętrznego. Są trzy rodzaje finansowania spółek-córek przedsiębiorstw międzynarodowych, które występują wówczas, gdy przedsiębiorstwo międzynarodowe ma trudności z dokonywaniem wewnętrznych transferów finansowych między swoimi spółkami. Są to²⁰:

- finansowanie równoległe,
- finansowanie depozytowe,
- finansowanie kredytowe.

Finansowanie równoległe jest oparte na współpracy dwóch przedsiębiorstw międzynarodowych działających w różnych krajach. Spółka-matka X przyznaje spółce-córce innego przedsiębiorstwa międzynarodowego Y kredyt w takiej samej wysokości i na taki sam czas, jak spółka-matka Y spółce-córce X. Spółka-matka X funkcjonuje w tym samym kraju, w którym ma swoją siedzibę spółka-córka Y, dlatego nie występują problemy związane z wymianą i transferowaniem kapitału do innego kraju. Jest ono możliwe tylko pod warunkiem, że jest kraj, w którym spółka-matka Y będzie w stanie załatwić kredyt dla spółki-córki przedsiębiorstwa X.

Finansowanie depozytowe polega na tym, że spółka-matka zakłada lokatę w jednym z banków kraju, w którym działa jej spółka-córka, w walucie kraju, w którym siedzibę ma spółka-matka. Bank udziela kredytu spółce-córce przedsiębiorstwa międzynarodowego w walucie kraju goszczącego. Kiedy spółka-córka spłaci kredyt, bank zwraca depozyt spółce-matce.

¹⁹ *Inwestycje rzeczowe i kapitałowe*, red. J. Różański, Difin, Warszawa 2006, s. 171.

²⁰ *Ibidem*, s. 173.

Finansowanie kredytowe jest z kolei pewną odmianą finansowania depozytowego. W tym wypadku spółka-matka zakłada lokatę nie w banku, który działa w kraju goszczącym spółkę-córkę, ale w jego filii w kraju macierzystym. Dzięki temu spółce-matce łatwiej dokonywać operacji na rzecz spółki-córki²¹.

Jeśli wymienione źródła finansowania okażą się trudno dostępne bądź będą niewystarczające, spółka-córka może pozyskać kapitał w

- kraju, siedzibie spółki-córki,
- kraju trzecim,
- na rynkach finansowych.

Finansowanie z tych źródeł może się okazać atrakcyjniejsze niż własne, wewnątrzkoncernowe lub lokalne źródła finansowania. Firmy międzynarodowe mogą bowiem korzystać z oferty najtańszych rynków kapitałowych niezależnie od lokalizacji własnych zasobów²². Pozwala na to wielkość całego koncernu, który może udzielić gwarancji wypłacalności spółce-córcie.

Specyfika działalności przedsiębiorstwa międzynarodowego daje mu wiele korzyści w sferze finansowania²³:

- większe szanse pozyskania kapitału, co wiąże się z dostępem do większej liczby różnorodnych źródeł finansowania;
- możliwość znalezienia tańszych źródeł pozyskania kapitału;
- możliwość elastycznego finansowania się wewnątrz przedsiębiorstwa;
- silniejszą pozycję przetargową spółek-córek.

Istnieją również pewnego rodzaju zagrożenia:

- a) finansowanie się kapitałem obcym pochodzącym ze źródeł lokalnych wiąże się z dużym ryzykiem z powodu częstej zmienności lokalnych rynków finansowych (poziom stopy procentowej, zmiany kursu walut, kursu papierów wartościowych);
- b) finansowanie wiąże się z występowaniem dodatkowych kosztów związanych z pozyskaniem kapitału (koszty transferu zysków, wymiany walut);
- c) niebezpieczeństwa związane z pozyskaniem środków finansowych przez tworzenie spółek z lokalnym przedsiębiorstwem.

²¹ *Ibidem*, s. 173–174.

²² R.E. Caves, *Multinational enterprise and economics analysis*, University Press Cambridge, Cambridge 1999, s. 140.

²³ *Inwestycje rzeczowe...*, s. 175–176.

Analiza opłacalności inwestycji zagranicznych, mających charakter inwestycji rzeczowych, musi uwzględniać wiele czynników, które nie są brane pod uwagę w przypadku klasycznej inwestycji krajowej. Stąd większy stopień skomplikowania rachunku opłacalności, a w rezultacie większe trudności związane z wyliczeniem opłacalności podjętej inwestycji²⁴.

Rachunek opłacalności bezpośrednich inwestycji zagranicznych musi uwzględniać²⁵:

- wydatki związane ze zrealizowaniem inwestycji (dzięki którym powstała spółka-córka);
- prognozę zdyskontowanych przepływów pieniężnych w kraju lokalizacji inwestycji;
- opłaty pobierane przez centralę przedsiębiorstwa międzynarodowego, najczęściej w postaci procentu od obrotu.

Jedną z możliwości analizy opłacalności BIZ może być formuła NPV. **Metoda wartości zaktualizowanej netto NPV** (*net present value*) jest ogólną formułą szacowania skumulowanej korzyści netto przedsięwzięcia. Jej szczegółowe algorytmy matematyczne zależą od sposobu zdefiniowania korzyści netto danego przedsięwzięcia. Metoda ta pozwala na określenie różnicy między wartościami zaktualizowanymi wpływów i wydatków pieniężnych przez cały okres istnienia obiektu drogą dyskontowania przy żądanej stopie dyskontowej. Różnica jest zdyskontowana dla wybranego, zerowego punktu czasowego.

W literaturze przedmiotu podaje się zazwyczaj tylko ogólną postać formuły tej metody, wyrażoną wzorem:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{NCF_t}{(1+r)^t},$$

gdzie:

- NCF – przepływy pieniężne netto będące miarą korzyści netto,
- r – stopa dyskontowa,
- n – okres eksploatacji.

²⁴ Por. K. Janasz, *op.cit.*, s. 70.

²⁵ *Ibidem*, s. 176–177.

W koncepcji skorygowanej wartości bieżącej uwzględnia się wartość przepływów pieniężnych powiększoną o wartość tarczy podatkowej, uzyskanej dzięki wykorzystaniu kapitału obcego. Koszty pozyskania tego kapitału, zmniejszając zysk przedsiębiorstwa, zmniejszają również jego opodatkowanie. Należy podkreślić, że skorygowana wartość bieżąca może być wyliczana jako korekta NPV o te wszystkie elementy, które mogą wpływać na decyzje finansowe podejmowane przez przedsiębiorstwo²⁶. Potencjalny inwestor może więc oszacować wpływy z inwestycji zagranicznej za pomocą formuły NPV zmodyfikowanej na potrzeby badania opłacalności inwestycji zagranicznej.

3. Poziom i dynamika bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w latach 1990–2007

Rozwój BIZ w Polsce rozpoczął się wraz ze zmianą systemu gospodarczego. W systemie nakazowo-rozdzielczym polska gospodarka była właściwie odizolowana od kapitału zagranicznego w formie inwestycji zagranicznych. Jednym z głównych celów przemian gospodarczych po 1989 roku było otwarcie gospodarki na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych²⁷.

Tempo zmian związanych z budową ekonomiki przedsiębiorczości (wolnego rynku), a co za tym idzie – napływu BIZ do Polski, zależało głównie od tempa przeprowadzenia przekształceń własnościowych zmierzających do odejścia od dominującego systemu własności państwowej w gospodarce na rzecz innych form własności, przede wszystkim prywatnej²⁸.

Napływ kapitału zagranicznego do polskiej gospodarki można podzielić na trzy etapy²⁹:

- etap wstępnego otwierania gospodarki polskiej dla kapitału zagranicznego, przypadający na lata 1976–1985;

²⁶ Por. A. Buckley, *Multinational finance*, Prentice Hall, London 1996, s. 348–349.

²⁷ Zob. K. Janasz, *op.cit.*, s. 71.

²⁸ Zob. L. Balcerowicz, *Determinanty i kierunki prywatyzacji w Polsce: próba przeglądu zagadnień*, w: *Prywatyzacja w Polsce. Szanse i zagrożenia*, red. J.W. Bossak, SGH, Warszawa 1994, s. 3–17.

²⁹ Cz. Pilarska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a transformacja systemowa*, w: *Gospodarka Polski po 15 latach transformacji*, red. Z. Dach, A. Pollok, PTE, Kraków 2005, s. 199–200.

- etap umiarkowanego otwierania gospodarki dla kapitału zagranicznego, lata 1986–1989;
- etap otwierania gospodarki dla kapitału zagranicznego w warunkach transformacji systemowej, od 1989 roku.

Z oczywistych racji przeanalizowano tylko ostatni etap. Według szacunkowych danych Państwowej Agencji Inwestycji Zagranicznych (PAIZ), w 1989 roku napłynęło do Polski w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych 9 mln USD, w 1990 roku – 111 mln USD, a w 1991 roku – 249 mln USD. W latach 1993–1994 nastąpiła pewna stabilizacja w angażowaniu kapitału zagranicznego w działalność gospodarczą w Polsce, co było widać tak w wartości napływu BIZ, jak i w liczbie nowo powstających spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Według danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiIZ – dawniej PAIZ), do końca 2003 roku zainwestowano w Polsce 69 441,0 mln USD, a zobowiązania inwestorów wzrosły w tym czasie do 12 058,3 mln USD. Wartość globalna inwestycji zagranicznych w Polsce, włączając w to nie tylko duże firmy z listy PAIiIZ, ale również te firmy, których inwestycje wyniosły poniżej 1 mln USD (stan na koniec 2003 roku), były szacowane na poziomie 72 706,0 mln USD³⁰. Szczegóły przedstawiono w tabeli 1.

W latach 1990–2003 kapitał zagraniczny w postaci BIZ napływał do Polski nierównomiernie. Największą dynamikę odnotowano na początku okresu transformacji, a najniższą w latach 1999, 2001 i 2002.

Wartość zobowiązań z tytułu zagranicznych inwestycji zagranicznych na koniec 2007 roku wyniosła 119 541 mln euro (w 2006 roku – 95 412 mln euro). Dane przedstawiające stan zobowiązań z tego tytułu w latach 2003–2007 przedstawiono w tabeli 1. W roku 2007 napływ do Polski kapitału z tytułu BIZ wyniósł 16 582 mln euro i był o 6,5% wyższy niż w 2006 roku, w którym wyniósł 15 576 mln euro. Szczegółowe dane o wartości napływu kapitału zagranicznego z tytułu inwestycji bezpośrednich przedstawiono w tabeli 2.

Według wstępnych danych Narodowego Banku Polskiego, w 2008 roku napłynęło do Polski 11,6 mld euro w postaci BIZ, a w latach 2004–2007 – 119,5 mld euro. W poszczególnych latach BIZ miały następującą wysokość [mld euro]: w 2004 roku – 10,3; w 2005 roku – 8,3; w 2006 roku – 15,6; w 2007 roku – 16,6³¹. Najwięcej

³⁰ *Ibidem*, s. 205.

³¹ *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce*, NBP, Warszawa 2009.

inwestowały firmy z krajów UE – 80,6% ogólnej kwoty napływu BIZ do kraju³². Do końca 2007 roku zagraniczne firmy najwięcej środków finansowych zainwestowały w przemyśle – 43,8 mld euro, czyli 36,6% ogólnej kwoty BIZ w Polsce³³, w tym najwięcej środków skierowano do przetwórstwa przemysłowego (produkcja sprzętu transportowego, elektronika, a następnie obsługa nieruchomości, pośrednictwo finansowe, handel i naprawy). Spodziewany spadek wielkości napływu BIZ wiąże się z występującym na świecie kryzysem finansowym, a także efektem ujemnych różnic kursowych i deprecjacją złotego względem głównych walut światowych.

Tabela 1. Zobowiązania Polski z tytułu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w latach 2003–2007 [mln euro]

Rok	Kapitał własny i reinwestowane zyski	Pozostałe inwestycje	Zobowiązania ogółem
2003	33 226	12 649	45 875
2004	50 721	12 792	63 513
2005	61 692	14 985	76 677
2006	74 785	20 627	95 412
2007	94 317	25 224	119 541

Źródło: dane PAIIZ.

Tabela 2. Napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do Polski w latach 2003–2007 [mln euro]

Rok	Kapitał w formie zakupów akcji lub udziałów oraz aportów rzeczowych	Reinwestycje zysków	Kredyty inwestorów	Ogółem napływ kapitału
2003	3 029	– 74	352	4 313
2004	3 115	4 984	– 645	10 305
2005	2 800	2 715	1 958	8 260
2006	4 382	4 510	5 318	15 576
2007	3 072	6 614	4 486	16 582

Źródło: dane PAIIZ.

³² *Raport o stanie gospodarki*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009, s. 189.

³³ *Ibidem*, s. 190.

W procesie otwierania się polskiej gospodarki na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do najważniejszego etapu należy zaliczyć ten związany z transformacją systemu społeczno-gospodarczego. Niewątpliwie kapitał zagraniczny oddziaływał i nadal będzie wpływał na proces transformacji ustrojowej w Polsce. BIZ wpływają pozytywnie na takie zmiany systemowe, jak prywatyzacja, liberalizacja handlu, przekształcenia w sektorze bankowym oraz tworzenie rynków finansowych.

Zakończenie

Sytuacja po zmianie systemu gospodarczego, w tym przede wszystkim otwarciu się nowego, ogromnego rynku zbytu, w znacznym stopniu sprzyjała napływowi kapitału do dziedzin niskiej techniki. Wydaje się jednak, że po kilkunastu latach transformacji bezpośrednie inwestycje zagraniczne powinny przejść z pierwszych faz surowcowo- i kapitałochłonnych do fazy sterowanej innowacjami, kreującej przewagę komparatywną kraju³⁴. Trudno jednak zauważyć, aby wyraźnie spadło tempo napływu kapitału zagranicznego do działów niskiej techniki. Sprawia to, że w przemyśle dominuje tendencja do ciężenia BIZ w kierunku istniejącego kapitału, co prowadzi do przewagi wchłaniania kapitału nad jego wytwarzaniem. O napływie kapitału do Polski nie decyduje posiadana przewaga innowacyjna. Działy i sekcje wysokiej technologii i techniki nie są wystarczająco rozwinięte i nie przyciągają odpowiednich BIZ. Znaczna część przedsiębiorstw zagranicznych wdraża innowacje wyłącznie na poziomie dostosowania przedsiębiorstw do sprzedaży produktów końcowych w Polsce, a nie na rynkach zagranicznych. Dla wielu inwestorów zagranicznych w Polsce głównym bowiem motywem działalności jest sprzedaż produktów firmy-matki na rynku lokalnym³⁵.

Do najważniejszych ekonomicznych skutków napływu inwestycji w postaci kapitału modernizującego gospodarkę możemy zaliczyć elementy pozytywne i negatywne. Wśród pozytywnych można wymienić między innymi:

- zwiększenie zasobów kapitałowych, wielkości produkcji i dochodu,
- zmniejszenie poziomu stopy procentowej,

³⁴ M. Skorupa, *Synteza wyników badań w zakresie wpływu polityki państwa na bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce, w: Bezpośrednie inwestycje...*, s. 118.

³⁵ *Ibidem*.

- poprawę efektywności funkcjonowania rynku finansowego,
- zmiany produktywności czynników produkcji.

Napływ BIZ wpływa również na konkurencyjność przez intensyfikację systemu powiązań gospodarki modernizującej się z gospodarką światową. Należy także pamiętać, że ten rodzaj inwestycji może stymulować powstawanie innowacji. Ten pozytywny wpływ BIZ na innowacyjność gospodarki danego kraju udowodniono w licznych opracowaniach³⁶.

Globalizacja wymusiła zmianę myślenia o pochodzeniu kapitału. Istnienie korporacji ponadnarodowych i możliwości prowadzenia działalności gospodarczej praktycznie w każdym miejscu świata sprawiają, że podział na „narodowe” i „obce” w zasadzie nie powinien mieć istotnego znaczenia. W Polsce będzie on miał znaczenie dopóty, dopóki nie zostanie osiągnięta przynajmniej częściowa równowaga między inwestycjami zagranicznymi w Polsce a inwestycjami firm polskich za granicą. Polskie przedsiębiorstwa w marginalnym stopniu uczestniczą w procesach globalizacyjnych, dlatego długo jeszcze nie będą konkurencyjne na poziomie światowym³⁷.

Polityka wobec BIZ powinna stać się częścią koncepcji społeczno-gospodarczej (przemysłu, transferu technologicznego, proinnowacyjności) państwa. Należy w niej wprowadzić bardziej skuteczne instrumenty powiązania polityki naukowej z gospodarczą. Powinna ona obejmować³⁸:

- a) preferencyjne warunki wejścia na rynek inwestorów innowacyjnych;
- b) możliwości dofinansowania szkoleń pracowników;
- c) tworzenie i upowszechnienie instrumentów finansowych zachęt do prowadzenia prac badawczo-rozwojowych lub – chociażby – kształtowanie większych możliwości uzyskania finansowania zewnętrznego na prowadzenie badań przez przedsiębiorstwa.

Rozwój międzynarodowych przepływów kapitału, a zwłaszcza BIZ, stanowi z jednej strony czynnik pogłębiania procesu globalizacji gospodarki światowej, który sprzyjać może modernizacji kraju, z drugiej – jest skutkiem tego procesu. Ocze-

³⁶ Por. M.A. Weresa, *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, w: *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, red. E. Balcerowicz, Zeszyty BRE Bank – CASE, Warszawa 2002, s. 10 i 22.

³⁷ *Ibidem*, s. 127.

³⁸ *Ibidem*, s. 128.

kiwania krajów, do których napływają BIZ, zwłaszcza tych będących na przykład w trakcie transformacji systemowej, związane są przede wszystkim z ich potrzebami w zakresie uzupełniania niedoborów kapitału, upowszechnienia nowoczesnych metod zarządzania, intensyfikacji gospodarczej najsłabszych regionów, a także zmniejszenia bezrobocia. Należy jednak pamiętać, że nie zawsze interesy inwestorów są zbieżne z interesami kraju przyjmującego kapitał. Niemniej jednak BIZ znacząco przyczyniły się do poprawy sytuacji gospodarczej krajów transformacji ustrojowej, a ich skutkiem było znaczące przyspieszenie procesu modernizacji gospodarki.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE MODERNIZATION OF COUNTRY DEVELOPMENT

Summary

The role of Foreign Direct Investment has been presented in this article. The paper shows the determinants of FDI and the various forms of capital in the economy. Market transformation processes taking place in the Polish economy and its strive for integration with the European Union create the necessity and the need for search and implementation of new concepts within the scope of development of new economic suction mechanisms (capital absorption capacity). The category of capital (level, structure, sources, patterns, cost) definitely needs be numbered among such instruments as it serves an important role in the process of country developing. The process involving the establishment of new enterprises and continuous development of competitiveness thereof, which in turn determines their development opportunities on short-term and long-term scale, requires considerable financial outlays for research and launch of new products and technologies.

Translated by Krzysztof Janasz